

NATO Üyelerinin %2'lik Savunma Harcama Hedefine Yakınsamasının Sınanması

Analyzing of NATO Members' Convergence to the 2% Defense Spending Target

Hüseyin ÖNDER *

ÖZ

Soğuk savaş sonrası dönemde, varlığı tartışmalara konu olan NATO'ya olan ilgi, Rusya'nın son dönemdeki Gürcistan ve Ukrayna savaşları ile yeniden artmıştır. Yeni üye katılmalarının söz konusu olduğu bu dönemde, NATO'nun yetenekleri ve üye ülkelerin askeri harcamaları da tartışmaların ilgi odağını oluşturmaktadır. Kurulduğu günden bu yana özellikle Avrupalı üye ülkelerin askeri harcamaları, sürekli ABD tarafından eleştirilmektedir. 2014 Galler Zirvesi ile resmi bir hedef olarak ortaya konan %2'lik askeri harcama hedefi ile bu tartışmalar yeni bir noktaya ulaşmıştır. Üye ülkelerin GSYİH'nin %2'si kadar askeri harcama yapmasını öngören bu hedefe, acaba üye ülkelerin yakınsaması söz konusu mudur? Bu sorunun cevabını verebilmek için 2015-2021 yıllarına ilişkin veriler ile Stokastik Yakınsama Analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular 2021 yılında askeri harcama hedefini sağlayan ülkelerin dışında, İtalya, Norveç, Çekya, Bulgaristan, Hollanda, Danimarka, İspanya, Macaristan, Almanya ve Arnavutluk'ta %2'lik askeri harcama hedefine yakınsamaktadırlar. 2021 yılında %2'lik hedefin üzerinde yer alan ve analiz dışında kalan 10 ülke hesaba katıldığında, hedefi yakalayamayan ülkelerin %50'si, %2'lik hedefe yakınsamaktadırlar. Fakat son yıllardaki Rusya faktörüne rağmen NATO üyesi ülkelerin tamamında %2'lik hedefi yakalama gibi bir işaret olmaması da düşündürücüdür.

ANAHTAR KELİMELELER

NATO, Yakınsama, Panel Veri

ABSTRACT

Interest in NATO, whose existence has been the subject of debate in the post-Cold War era, has increased again with Russia's recent wars with Georgia and Ukraine. In this period when new member accessions are in question, NATO's capabilities and military expenditures of member countries are also the focus of discussion. Since its establishment, the military expenditures of especially European member countries have been constantly criticized by the USA. With the 2% military spending target set as an official target by the 2014 Wales summit, these discussions have reached a new point. Is it possible for member states to converge to this target, which envisages that member states will spend 2% of their GDP on military? In order to answer this question, stochastic convergence analysis was carried out with the data for the years 2015-2021. The findings show that Italy, Norway, Czechia, Bulgaria, Netherlands, Denmark, Spain, Hungary, Germany and Albania converge to the 2% military expenditure target, except for the countries that meet the military expenditure target in 2021. When the 10 countries that are above the 2% target in 2021 and are excluded from the analysis are taken into account, 50% of the countries that did not reach the target converge to the 2% target. However, despite the Russia factor in recent years, it is also thought-provoking that there is no sign of reaching the 2% target in all NATO member countries.

KEYWORDS

NATO, Convergence, Panel Data

Makale Geliş Tarihi / Submission Date 19.09.2022	Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance 11.11.2022
Atıf	Önder, H. (2022). NATO Üyelerinin %2'lik Savunma Harcama Hedefine Yakınsamasının Sınanması. <i>Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi</i> , 25 (2), 694-702.

GİRİŞ

Savunma ve güvenlik, önemli bir kamusal mal durumundadır. Ulusal savunma ve güvenlikte üretilen kamusal mal, uluslararası alanda da çeşitli ittifaklar ile üretilebilmektedir. NATO (North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) günümüzde bu ittifaklardan en önemli ve kapsamlısı durumundadır. NATO kurulduğu dönemde daha çok siyasi bir örgüt niteliğinde iken dünya tarihinde meydana gelen önemli olaylar sonucunda, askeri bir yapıya kavuşmuştur. NATO özellikle ünlü 5. maddesi ile üyelerine savunma ve güvenlik alanında önemli bir kamusal mal üretmektedir.

NATO'nun üretmiş olduğu bu kamusal mal için üye ülkelerin yapmış olduğu katkılar uzunca bir dönemdir tartışılmaktadır. Düzenli bir ordusu bulunmayan İzlanda gibi ülkelerin veya nüfusu, yüzölçümü ve imkanları belli bir büyüklüğü aşan Fransa, Almanya ve Kanada gibi ülkelerin de üretilen kamusal malı tüketmeleri, İttifaka yüksek düzeyde katkı sunan ABD'nin (Amerika Birleşik Devletleri) tepkisini çekmektedir. Bu tepkiler 43. ABD Başkanı George W. Bush ile yüksek perdeden dile getirilmeye başlansa da en dikkat çekici tepki, 45. ABD Başkanı Donald Trump tarafından dile getirilmiştir. Donald Trump 2018 yılındaki NATO zirvesinde, kamuoyu önünde de rahatsızlığını dile getirmiştir. Bu rahatsızlığın temelinde, ABD'nin NATO harcamalarındaki yüksek payına rağmen ittifak içindeki kararların oy birliği ile alınmıyor olması ve üye ülkelerin, ittifakın sunduğu savunma ve güvenlik hizmetinden eşit bir şekilde yararlanması yer almaktadır.

NATO üyesi ülkelerin savunma harcamaları üzerindeki tartışmalar ilk olarak, 2014 Galler Zirvesinde resmi bir nitelik kazanarak sonuç bildirgesinde yer almıştır. 2014 Galler Zirvesinde, üye ülkelerin askeri harcamalarını 2024 yılına kadar GSYİH'nın %2'sine yükseltmeyi taahhüt etmişlerdir. Böylece soğuk savaş sonrası dönemde, Avrupa ülkelerinde gerileyen askeri harcamaların, belirli bir seviyeye yükseltilmesi ve ittifak içinde adil bir mali yapının oluşturulması amaçlanmaktadır. 2021 yılına gelindiğinde, bazı ülkeler askeri harcamalarında %2'lik düzeyi yakalamıştır. Bu ülkeler ABD, Birleşik Krallık, Türkiye, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Hırvatistan, Estonya, Letonya ve Litvanya olarak sıralanmaktadır. Bu çalışmada söz konusu ülkelerin dışında kalan NATO üyesi ülkelerin, askeri harcamalarının %2'lik hedefe yakınsayıp yakınsamadığı Panel Birim Kök Testi ile incelenecektir.

1. NATO VE ASKERİ HARCAMALARDA %2 HEDEFİ

İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan Berlin Krizi ile Batı Avrupa ülkelerinin Sovyetler Birliğine karşı bireysel olarak yeterli direnci gösteremeyeceğine ilişkin endişeler artmıştır (Sızan, 2022:12). İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg 17 Mart 1948'de Brüksel Antlaşmasını imzalayarak bir ittifak oluşturmuşlardır. Söz konusu bu antlaşma NATO'nun ortaya çıkmasındaki temel antlaşmalar arasında sayılmaktadır. Bu İttifaka üye olan ülkeler, 4 Nisan 1949'da Washington'da ABD, Danimarka, İtalya, İzlanda, Kanada, Norveç ve Portekiz ile NATO'yu oluşturan antlaşmayı imzalamışlardır (Gül, 2015:254). 1982 yılında ise ittifaka İspanya üye olmuştur. NATO'nun temel amacı, üye ülkelerin özgürlük ve güvenliklerini sağlamaktır. NATO kurulduğu dönemden bugüne kadar önemli ölçüde ABD tarafından finanse edilmektedir (Birsell, 2012:110).

Sovyetler Birliği tehdidi altında soğuk savaş şartlarında kurulan NATO, 1991 yılında stratejik konseptini değiştirerek, küresel alanda savunma örgütü olmaktan ziyade bir güvenlik örgütüne dönüşmüştür. Bu değişen konsept ile birlikte NATO, Çekya, Macaristan ve Polonya'yı 1999'da, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'yı ise 2004 yılında ittifaka kabul etmiştir (Polat, 2017:53). İttifakın genişlemesi 2017 yılında Karadağ, 2020 yılında ise Kuzey Makedonya ile devam etmiştir.

Çeşitli dönemlerde genişlemesini sürdüren ittifak, 1949 yılında 12 olan üye sayısını 2021 yılına geldiğinde 30'a yükseltmiştir. Bu durum devamlı ve dinamik bir şekilde ittifakın büyüdüğünü göstermektedir. Siyasi ve askeri işbirliğini her geçen gün geliştiren ittifakın, temel ilkelerini şu şekilde sıralamak mümkündür (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2022:15-16);

- Uluslararası güvenlik ve barışın korunması,
- Dayanışma,
- Oydaşma (karar süreçlerin oybirliği ile sağlanması),
- Ortak uluslararası değerlerin benimsenmesi,
- “Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için” ilkesinden hareket,
- Amerika kıtası ile Avrupa kıtası arasındaki transatlantik bağın kuvvetlendirilmesi,
- Adil külfet paylaşımı.

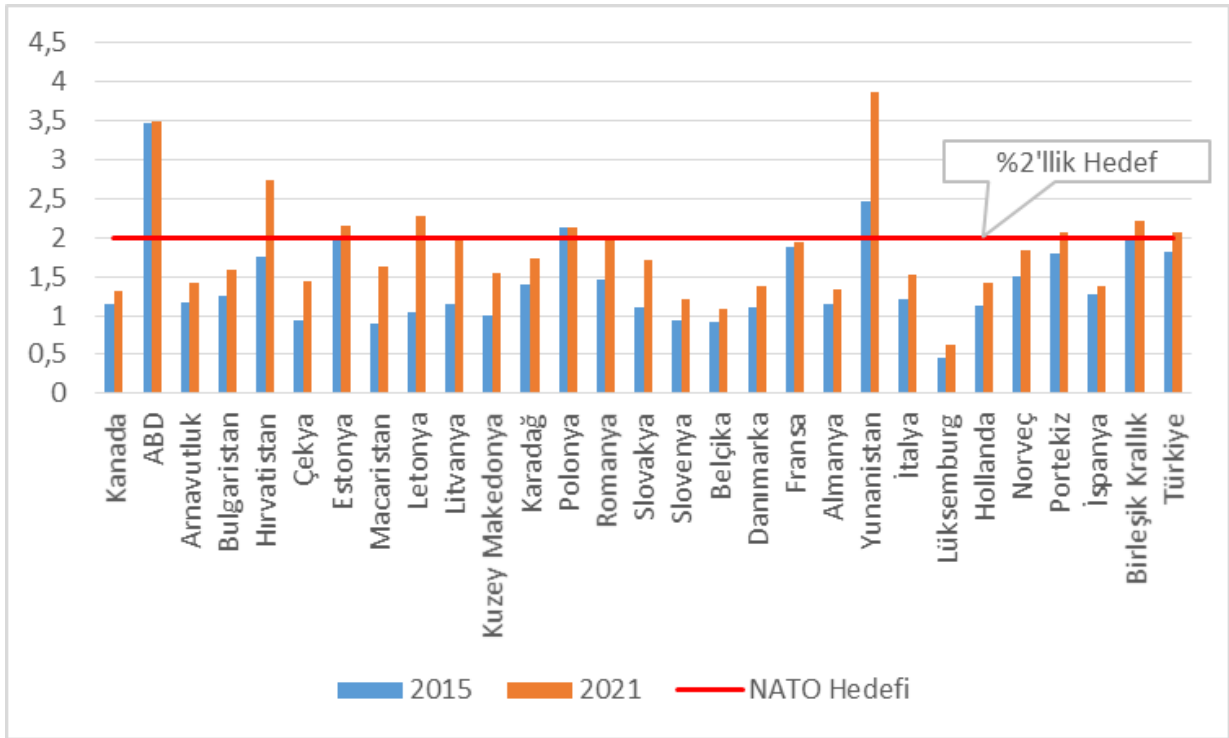
NATO adil külfet paylaşımı ilkesi, kurulduğu günden bu yana oldukça tartışılan bir konudur (Alozius, 2022:475). Bu konu İttifak'ın bütünlüğünü ve varlığını baltalama potansiyeline sahiptir. 1949'da Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanmasından bugüne kadar her ABD yönetimi, müttefiklerinin savunma için daha

fazla harcama yapmamasından duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Anlaşmanın imzalanmasından sadece dört yıl sonra, Eisenhower yönetimi, NATO'ya üye ülkelere verilen taahhüdün yeniden değerlendirilebileceği tehdidinde bulunmuştur. 1960'larda Başkan John Kennedy, zengin NATO ülkelerinin adil paylarını ödemediğinden şikayet ederek, Almanya'dan hızlı bir şekilde asker çekme tehdidinde bulunmuştur. 44. ABD Başkanı Barrack Obama, Birleşik Krallık'ı, gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) % 2'sini savunmaya harcamaması halinde, "özel bir ilişki" talep edemeyeceği konusunda uyarılmıştı. 2017'de, dönemin ABD Savunma Bakanı Jim Mattis, NATO savunma bakanlarına, yıl sonundan önce savunma harcamalarını arttırmadıkları takdirde, ABD'nin İttifaka "taahhüdünü yumuşatmak" zorunda kalabileceğine dair bir ultimatoma yayınlamıştır (<https://perconcordiam.com/the-2-fixation-21/08/2022>). 45. ABD Başkanı Donald Trump'ta çeşitli NATO zirvelerinde, daha önceki başkanlar ile benzer söylemlerde bulunarak, Avrupalı müttefiklerin savunma harcamalarındaki azalmayı eleştirmiştir.

Sovyetler Birliği tehdidi ve soğuk savaş döneminde kurulan NATO'nun, soğuk savaşın sona erdiği 1990'lı yıllar ile birlikte bir rahvet dönemine girdiği ifade edilebilir. Bu durumun ittifaka üye Avrupalı ülkelerin askeri harcamalarına ve adil külfet paylaşımı ilkesine yansması oldukça dramatiktir. NATO'nun askeri harcamaları, 1990 yılında Avrupalı 14 üye ile 314 milyar \$ iken, 2015 yılına gelindiğinde 26 Avrupalı üye ile yaklaşık 227 milyar \$ olarak gerçekleşmiştir. NATO'nun Avrupalı üye sayısı, 1990 yılından 2015 yılına gelindiğinde 14'den 26'ya nerdeyse iki kat artarken, askeri harcamalarında önemli bir düşüş yaşanmıştır. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'ne göre, Almanya'nın savunma harcamaları 2008-2015 döneminde % 4,3 düşmüştür. Aynı dönemde İngiltere savunma harcamaları % 9,1 ve İtalya % 21 oranında azalmıştır. Bu durum ittifak içerisinde adil olmayan külfet paylaşımını daha da azaltarak, ABD'ye olan bağımlılığı arttırmıştır. 1995 yılında ABD savunma harcamaları NATO savunma harcamalarının %59'unu oluştururken, 2015 yılında yaklaşık yüzde 70'ni oluşturmaktadır (Techau, 2015:4).

Adil külfet paylaşımı ilkesinin sağlanamaması nedeniyle çeşitli dönemlerde ittifak içerisinde çeşitli kararlar alınmıştır. 1978 yılında üye ülkelerin yıllık askeri harcamalarında % 3'lük bir artışa gitmesi hedeflenmiştir. 2000'li yılların başında ise, özellikle yeni üye olan ülkelere rehberlik etmesi nedeniyle GSYİH'nin % 2'si kadar askeri harcama seviyesi önerilmiştir. O dönemde NATO'ya aday olan ülkelerin savunma harcamalarının GSYİH'ya oranı yüzde 1,7'ler seviyesinde olması, aslında hedefin tutarlı olduğunu göstermektedir (Lunn ve Williams, 2017:6). 2002 yılında Prag'da gerçekleştirilen NATO zirvesinde aday ülkeler için öne sürülen %2'lik hedef, 2006 yılında Riga'da gerçekleştirilen NATO zirvesinde de, ittifakın geneli için bir eşik olarak kabul edilmesine rağmen sonuç bildirgesinde yer almamıştır. 2014 Galler Zirvesinde ise Rusya'nın Kırım'ı işgal etmesinin de etkisi ile %2'lik hedef, sonuç bildirgesinde yer almıştır. Bu zirvede alınan karar gereği 2024 yılına kadar ittifaka üye olan ülkeler, askeri harcamalarını GSYİH'ya oranla %2'lik bir seviyeye yükseltecek, %2'nin üzerinde olan ülkeler ise söz konusu dönem boyunca askeri harcamalarını %2'lik hedefin üzerinde muhafaza edecektir (Blum ve Potrafke, 2019:5-6). 2014 Galler Zirvesinde %2'lik hedefin yanı sıra savunma harcamaları için de %20'lik ekipman harcaması payı hedefi konmuştur. Fakat bu hedef %2'lik hedef kadar tartışma konusu olmamıştır.

%2'lik harcama hedefini tartışılır kılan konuların başında, hangi harcamaların savunma harcaması kategorisinde değerlendirileceği yer almaktadır. Örneğin Almanya, kalkınma harcamalarının güvenlik ile ilgisini dile getirerek, %2'lik hedefin içine dahil edilmesini gerektiğini belirtmiştir. İtalya ise sadece harcama limitinin yeterli olmayacağını, askeri yeteneklerin ön plana alınması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca pek çok ülke hedefin neden %2 olduğunu sorgulamaktadır. Yine %2'lik hedefi tutturamayan ülkeler için herhangi bir yaptırım mekanizması tanımlanmaması da eleştirilen konular arasındadır (Pothier ve Vershbow, 2017:4). Tüm bu tartışmalar altında %2'lik savunma harcaması hedefi açıklanmıştır. 2015 ve 2021 yılında NATO üyesi ülkelerin savunma harcamalarının GSYİH'ya oranı, Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1: NATO Üyesi Ülkelerin Savunma Harcamalarının GSYİH'ya oranı (2015-2021)

Kaynak: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Grafik 1'de görüldüğü üzere 2015 yılında %2'lik savunma harcaması hedefini sadece ABD, Estonya, Polonya, Yunanistan ve Birleşik Krallık gerçekleştirenken, 2021 yılında bu ülkelere ilave olarak Litvanya, Letonya, Romanya, Portekiz, Hırvatistan ve Türkiye gerçekleştirmiştir. Kanada, Almanya, İtalya, Fransa, İspanya, Hollanda, Norveç ve Danimarka gibi önemli ülkelerin hem 2015 hem de 2021 yılında, %2'lik hedefi tutturamadığı görülmektedir. Bu ülkelerin yanında yine Arnavutluk, Bulgaristan, Çekya, Macaristan, Kuzey Makedonya, Karadağ, Slovakya, Slovenya, Belçika ve Lüksemburg'un da %2'lik hedefi yakalayamadığı Grafik 1'den görülmektedir. Fakat grafik genel olarak değerlendirildiğinde, 2015 yılına göre ittifaka üye olan ülkelerin askeri harcamalarının, GSYİH'ya oranının arttığı görülmektedir.

2. LİTERATÜR

Askeri harcamaların Yakınsama Analizine ilişkin literatür incelendiğinde, yapılan çalışmaların büyük bölümünün askeri harcama ve ekonomik büyüme ilişkisinin yakınsamasına odaklandığı görülmektedir. Bu konuya Hou ve Chen (2013) tarafından gelişmekte olan ülkelere, Saba ve Ngepah, (2020) tarafından Afrika ülkelerinde yapılan çalışmalar örnek verilebilir. Hou ve Chen (2013) 1975-2009 döneminde, 35 gelişmekte olan ülke için askeri harcamaların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanarak inceledikleri çalışmada, askeri harcamaların ekonomik büyüme üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuşlardır. Saba ve Ngepah, (2020) 1990 ve 2015 yılları arasında 35 Afrika ülkesinden oluşan bir panel için askeri harcama ve ekonomik büyümedeki yakınsamayı incelemişlerdir. Yapılan analiz sonucunda söz konusu örneklem için bir yakınsama bulgusuna ulaşılamamıştır. Fakat askeri harcamaların belirli bir hedefe yakınsamasını inceleyen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu sınırlı çalışmalara Lau ve diğ. (2015) örnek gösterilebilir. Söz konusu çalışmada 1988-2012 yılları arasında 38 ülkenin askeri harcamalarının dünya ortalaması ile ABD, Çin, Rusya ve Almanya gibi ülkelerin askeri harcamalarına yakınsayıp yakınsamadıklarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda örnekleme yer alan ülkelerin %53'ünün dünya ortalamasına yakınsadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca ülkeler arasında askeri harcamalar arasındaki farkın eşik bir değeri geçmesinin rakip ülkelerde de askeri harcamaları arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Clements ve diğ. (2021) 1970-2019 yılları arasında 138 ülke için yaptıkları çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Komşuların askeri harcamalarının, ülkenin askeri harcamasını etkilediği gibi, siyasi istikrar ve şiddet riski de askeri harcamaları etkilemektedir. Uluslararası siyasi arenada oldukça hararetli tartışmalara konu olan NATO'nun askeri harcamaları, akademik alanda oldukça yeni bir inceleme alanıdır. NATO'nun askeri harcamalarını yakınsama analizi ile inceleyen çalışmalar ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Güriş ve diğ. (2017) 1953-2014 yılları arasında NATO üyesi ülkelerin askeri harcamalarının yakınsayıp yakınsamadıklarını, doğrusal ve doğrusal olmayan birim kök testleri ile analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre Almanya, Yunanistan, Portekiz, İngiltere ve Lüksemburg'un askeri harcamalarının yakınsadığı sonucuna ulaşmışlardır. Üçler ve Bulut (2021) stokastik yakınsama analizi kapsamında, 1993-2018 döneminde 27 NATO ülkesinde askeri harcamaların, GSYİH'ya oranının yakınsayıp yakınsamadığını incelemişlerdir. Yazarlar söz konusu çalışmada, yapısal kırılmalara dikkat ederek, keskin kırılmalı ve kırılmaz birim kök testleri ve kademeli kırılmalı birim kök testleri kullanmışlardır. Çalışmada yakınsama için zayıf kanıtlar ortaya koymuşlardır. Yazgan ve diğ. (2018) 1960-2014 döneminde, 14 NATO üyesi ülkenin askeri harcamalarının ABD'nin askeri harcamalarına yakınsayıp yakınsamadığını doğrusal olmayan birim kök testlerinden KSS (Kapetanios-Snell-Shin) ve AESTAR (Asymmetric Exponential Smooth Transition Auto-regressive) testleri ile incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda yakınsamanın varlığını ortaya koymuşlardır. Gezer (2022) ise 12 NATO üyesi ülkenin askeri harcamalarının Rusya'nın askeri harcamalarına yakınsayıp yakınsamadığını, Bai ve Ng (2004) PANIC, Westerlund ve Edgerton (2008) yapısal kırılma eşbütünleşme ve Konya (2006) bootstrap paneli nedensellik testleri uygulayarak incelemiştir. Elde edilen bulgular zayıfta olsa bir yakınsamanın varlığını işaret etmektedir. Liu ve diğ. (2019) NATO üyesi ülkelerin askeri harcamalarının, İngiltere ve ABD ile olan yakınsamasını Sıralı Panel Seçim Yöntemi ile incelemişlerdir. 1990-2015 yıllarına ilişkin veriler ile yapılan analiz sonucunda, NATO üyesi ülkelerin askeri harcamalarının, İngiltere ile yakınsadığını, ABD ile yakınsamadığı sonucuna ulaşmışlardır. Yazarlar söz konusu bulgunun nedenini coğrafi yakınlık ile açıklamışlardır.

NATO dışında da askeri harcamaların yakınsamasını inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Arvanitidis ve diğ. (2014), 1988-2018 dönemi için 128 ülke üzerine yakınsama analizini gerçekleştirmiştir. Yılcı ve diğ. (2020) 12 MENA ülkesinin 1977-2017 yıllarına ilişkin askeri harcamalarının yakınsama analizini yapmıştır. Konat (2021) ise Türkiye askeri harcamalarının, ABD askeri harcamalarına olan yakınsamasını analiz etmiştir. NATO üyesi ülkelerin askeri harcamalarını yakınsama analizi ile inceleyen çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde, yakınsama analizlerinin ya İngiltere ve ABD gibi ülkelere yakınsamasının incelenmiş olduğu ya da ittifak genelinde bir yakınsama analizi gerçekleştirildiği görülmektedir. Yapılan çalışmalardan hiç biri, %2'lik askeri harcama hedefine olan yakınsamayı incelememiştir. Bu çalışma ile literatürde yer alan bu boşluk doldurulmak istenmektedir.

3. VERİ VE YÖNTEM

NATO ülkelerinin 2014 Galler Zirvesinde taahhüt ettiği %2 hedefine yakınsayıp yakınsamadığının incelendiği bu çalışmada, NATO ülkelerinin askeri harcama verileri Dünya Bankasının veri tabanından alınmıştır. Bu veriler 2014-2020 dönemi için hesaplanmıştır. 2021 yılına ilişkin veriler ise Stockholm International Peace Research Institute'den (SIPRI - Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü) alınmıştır. NATO üyelerinin askeri harcamaları, 30 NATO ülkesi için hesaplanmaktadır. Fakat 2017 yılında üye olan Karadağ ve 2020 yılında üye olan Kuzey Makedonya, analiz dönemine ait verilerin bulunmaması nedeniyle örneklem dışında tutulmuştur. Yine İzlanda'nın düzenli bir ordusu bulunmaması nedeniyle örnekleme dahil edilmemiştir. 2014 Galler Zirvesinde alınan karar gereği, bu hedefe ilişkin 2024 yılına kadar üye ülkelere süre verilmiştir. Çalışmanın gerçekleştirildiği dönem 2021 yılı olması nedeni ile hedefi tutturamayan ülkelere örneklemin dışında bırakılmıştır. Bu ülkeler; ABD, Birleşik Krallık, Türkiye, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Hırvatistan, Estonya, Letonya ve Litvanya'dır. Dolayısıyla çalışmada askeri harcamaları %2'lik hedefi yakalayamayan 17 NATO ülkesi analiz edilmiştir.

Çalışmada askeri harcamaların GSYİH'ya oranı kullanılmıştır. Bu oranın %2'lik hedefe bölümünün logaritması alınmıştır. Söz konusu işlem Eşitlik 1'de gösterilmektedir. Eşitlik 1'de yer alan denklem ile oluşturulacak serinin birim kök testine tutulması, yakınsama analizinin literatüründe stokastik yakınsama analizi olarak ifade edilmektedir.

$$EYS_{i,t} = \ln \left(\frac{EY_{i,t}}{\frac{1}{n} \sum_{j=1}^n EY_{j,t}} \right) \quad (1)$$

Literatürde pek çok yakınsama türü yer almaktadır. Stokastik yakınsama analizi de bunlardan biridir. Stokastik yakınsamada, yakınsaması araştırılan birimin, yakınsayacağı birime oranının logaritması alınarak veri seti oluşturulmaktadır. Analizde bu veri seti, birim kök testine tabi tutulur. Analiz sonucunda birim kökün varlığı ortaya konulursa, bu analiz edilen serinin ortalaması ve varyansının dönemler boyunca değişmediği ve incelenen birimlerin yakınsadığı sonucu ortaya konur (Konat ve diğ., 2019:66-67). Stokastik yakınsama analizinde, analiz aracının birim kök testleri olması nedeniyle zaman serilerinde ve panel veri serilerinde yakınsama analizi gerçekleştirilebilmektedir.

4. BULGULAR

NATO ülkelerinin askeri harcamalarının %2'lik hedefe yakınsayıp yakınsamadığını incelemeye önce ilk olarak veri setinin yatay kesit bağımlılık probleminin olup olmadığını incelemek gerekmektedir. Çünkü yatay kesit bağımlılık problemi olan veri setleri için ikinci nesil birim kök testleri uygulanırken, yatay kesit bağımlılık problemi olmayan veri setleri için birinci nesil birim kök testleri uygulanması gerekmektedir. Gerçekleştirilen yatay kesit bağımlılık testlerine ilişkin sonuçlar Tablo 1'de raporlanmıştır.

Tablo 1: Yatay Kesit Bağımlılık Test Sonuçları

	İstatistik	Olasılık Deg.
Breusch-Pagan LM	575.2218	0.0000
Pesaran scaled LM	26.63173	0.0000
Bias-corrected scaled LM	25.21506	0.0000
Pesaran CD	23.27755	0.0000

Analiz için kullanılan veri seti; 17 kesit, 2015-2021 yıllarını kapsayan 7 yıllık zaman gözlemi içermektedir. N>T durumu söz konusu olması nedeniyle Pesaran CD yatay kesit bağımlılık testi sonuçları kullanılmaktadır. Tablo 1'de yer alan yatay kesit bağımlılık test sonuçları içerisinde Pesaran CD test ile birlikte diğer yatay kesit bağımlılık test sonuçlarının hepsi, %1 istatistiki önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Dolayısı ile kesit bağımlılık yok şeklinde kurulan H_0 hipotezi red edilmekte ve yatay kesit bağımlılık probleminin olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu nedenle ikinci nesil birim kök testi kullanılmalıdır (Akbaş, 2022: 9). Tablo 2'de veri setinin, "sabitli ve trendsiz", "sabitli" ile "sabitli ve trendli" olmak üzere üç farklı alternatif için ikinci nesil birim kök testlerinden olan CADF ve CIPS test sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 2: CADF ve CIPS Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	Sabitli ve Trendsiz	Sabitli	Sabit ve Trendli
Belçika	-1.89627	-2.23010	-3.63983
Danimarka	-1.94793	-4.06526**	-3.38880
Fransa	-1.35952	-1.87272	0.36835
İtalya	-2.64198***	-3.22459	-0.54237
Kanada	-0.74633	-1.60655	-1.56469
Lüksemburg	-0.17752	-2.27338	-2.53220
Norveç	-4.84564*	-4.02943**	-1.48218
Almanya	-0.89453	0.08479	-120.41944*
İspanya	-2.14312	-5.85540*	-4.14305***
Çekya	-4.51703*	-4.39725**	-3.22373
Macaristan	0.20857	-6.80440*	-2.95684
Bulgaristan	-2.59803***	-4.07795**	-92.32710*
Romanya	-1.22230	-1.92450	-2.12299
Slovakya	-0.63874	-2.11457	-2.61903
Slovenya	-2.28877	-2.83266	-1.96983
Hollanda	-3.35950**	-2.21594	-1.87426
Arnavutluk	-0.72990	-0.64901	-8.25453*
CIPS	-1,870**	-2,946*	-14,86*
CADF kritik değer	1%:-4,24 5%:-2,92 10%:-2,38	1%:-5,75 5%:-3,95 10%:-3,26	1%:-3,5 5%:-3,06 10%:-2,85
CIPS kritik değer	1%:-1,98 5%:-1,69 10%:-1,54	1%:-2,71 5%:-2,37 10%:-2,20	1%:-3,55 5%:-3,07 10%:-2,86

Tablo 2'de CIPS test sonuçları incelendiğinde, test istatistiğinin kritik değerlerden büyük olması nedeniyle her üç durumda da genel olarak askeri harcamaların %2'lik hedefe yakınsadığı anlaşılmaktadır.

Sabitli ve trendsiz CADF test istatistikleri incelendiğinde, sadece beş ülkenin (İtalya, Norveç, Çekya, Bulgaristan ve Hollanda) test istatistiklerinin kritik değerden büyük olduğu görülmektedir. Bu nedenle söz konusu beş ülkenin %2'lik hedefe yakınsadığı ifade edilebilir. Sabitli CADF test istatistikleri incelendiğinde ise 6 ülkenin (Danimarka, Norveç, İspanya, Çekya, Macaristan ve Bulgaristan) test istatistikleri kritik değerden

büyüktür. Dolayısı ile söz konusu ülkelerin %2'lik hedefe yakınsadıkları ifade edilebilir. Son olarak Sabitli ve trendli CADF test istatistikleri incelendiğinde ise sadece dört ülkenin (Almanya, İspanya, Bulgaristan ve Arnavutluk) test istatistiklerinin kritik değerden büyük olduğu görülmektedir. Bu sonuç söz konusu dört ülkenin %2'lik hedefe yakınsadığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2'deki sonuçlar ayrıntılı olarak incelendiğinde, sadece Bulgaristan'ın her üç durumda da %2'lik hedefe yakınsadığı görülecektir. Ayrıca Norveç, İspanya ve Çekya iki alternatif için yakınsama ortaya koymaktadır. NATO üyesi 17 ülkenin incelendiği analizde, 10 ülkenin, en az bir durumda yakınsama ortaya koyduğu görülmektedir. Dolayısı ile 2021 yılı itibarıyla 7 ülkenin %2'lik hedefe yakınsamadığı ifade edilebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte Sovyet tehdidine karşı kurulan NATO, günümüzde askeri bir ittifakın ötesinde küresel ölçekte bir güvenlik organizasyonuna evrilmiştir. Elbette bu yeni konsept beraberinde daha yoğun bir siyasi iletişimi gerektirmektedir. NATO'nun konseptinin değişmesine karşın, mevcut gücünün kaynağı hala askeri yapısıdır. Bu askeri gücün maliyeti, üye ülkeler arasında uzunca bir süredir tartışılmaktadır. Yükün önemli bir kısmını üstlenen ABD, Avrupalı üyelerinde elini taşın altına koymasına gerektiğini ve adil paylaşım ilkesine uyulmasını müteakip defalar dile getirmektedir. ABD, Avrupalı üye ülkeleri bir çeşit bedavacılık ile suçlarken, Avrupalı ülkeler NATO operasyonlarında daha çok ABD'ye hizmet edildiği argümanını ileri sürmektedirler. Bu tartışmaların neticesinde, GSYİH'nin %2'si kadar savunma harcaması yapılması, 2014 yılındaki Galler Zirvesinde, bir hedef olarak sonuç bildirgesinde yer almıştır. Söz konusu zirvenin bildirgesinde üye ülkelerin bu hedefe 2024 yılına kadar ulaşması, taahhüt altına alınmaktadır. Fakat bu taahhüt için bir yaptırım, bildirmede yer almamaktadır.

NATO'ya üye olan ülkeler, bir kamusal mal olan güvenliği tüketmektedirler. Birlik içerisinde yer alan ülkeler, katkı paylarına bakılmaksızın bu kamusal maldan fayda görmektedirler. Bazı ülkeler GSYİH'larına oranla daha küçük harcamalar yaparken, bazı üyeler daha yüksek harcamalar yapmaktadır. Bu durum birlik içerisinde bedavacılık sorununu ortaya çıkarmaktadır. Üye ülkelerin belirlenen hedefleri yakalaması veya yakınsaması, birliğin devamlılığı açısından oldukça önemlidir.

2021 yılında %2'lik savunma harcaması hedefini ABD, Birleşik Krallık, Türkiye, Yunanistan, Polonya, Portekiz, Hırvatistan, Estonya, Letonya ve Litvanya (SIPRI Verilerine göre) yakalamıştır. Bu ülkeler ile 2017 yılında üye olan Karadağ, 2020 yılında üye olan Kuzey Makedonya ve düzenli bir ordusu bulunmayan İzlanda dışında kalan 17 ülkenin savunma harcamaları ile stokastik yakınsama analizi gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda 10 ülkenin, %2'lik savunma harcaması hedefine yakınsadığı sonucu ortaya konmuştur. Analiz sonuçları incelendiğinde; önemli coğrafi büyüklüğe ve nüfusa sahip, ekonomik olarak da yüksek bir refah düzeyi olan Kanada ve Fransa gibi ülkelerin, savunma harcamaları %2'lik hedefe yakınsamaması oldukça ilgi çekicidir. Kanada'nın yakınsamamasını Avrupa kıtasına uzak olmasının yanında küresel bir hegemonya kurma isteğinin olmamasına bağlamak mümkün olabilir. Fransa'nın yakınsamamasını ise kıta Avrupası'nın tek nükleer gücü olmasına bağlamak mümkündür. Diğer taraftan NATO'nun "beyin ölümünün" gerçekleştiğini ileri süren bir ülkenin, NATO'nun hedeflerini gözetmemesi de anlaşılabilir. %2'lik hedefe yakınsamayan ülkelere olan Lüksemburg ve Belçika'nın durumunu da coğrafi olarak açıklamak mümkündür. Söz konusu ülkelerin, Avrupa'nın ortasında bulunmalarının ve çevrelerinin büyük askeri gücü olan müttefik ülkelerle çevrili olmasının avantajını ve rahatlığını yaşadıkları ifade edilebilir. Fakat aynı çerçeveden bakıldığında, Romanya ve Slovakya'nın durumunu anlamlandırmak pek mümkün değildir. Çünkü coğrafi açıdan bu iki ülke, ittifakın Rusya'ya en yakın ülkeleridir. Eski Doğu Bloğu ülkelerinden olması nedeniyle askeri altyapılarını NATO standartlarına göre yeniden şekillendirme ihtiyaçlarının bulunmasına rağmen yine de %2'lik hedefe yakınsamamaları oldukça ilgi çekicidir. Belki de söz konusu ülkelerin Rusya'ya coğrafi açıdan çok yakın olmaları, bir çeşit hipermetropiye tutulmalarını sağlamıştır. Bunda eski bir ittifak ortağı olmalarının da payı olabilir. Eski Yugoslavya'nın bir parçası olan Slovenya'nın da NATO'nun %2'lik hedefe yakınsamaması benzer bir şekilde açıklanabilir.

Slovakya'nın %2'lik NATO hedefine yakınsamamasına rağmen, eski Çekoslovakya'nın diğer yarısı olan Çekya'nın, %2'lik hedefe yakınsaması ilgi çekicidir. Benzer bir farklılık Romanya ile diğer Doğu Bloku ülkeleri arasında görülebilir. Romanya'nın %2'lik hedefe yakınsamamasına rağmen, Doğu Bloku'nun eski üyelerinden Arnavutluk, Bulgaristan, Polonya, Macaristan ve Çekya %2'lik hedefe yakınsamaktadırlar. %2'lik hedefe yakınsayan bu ülkelerin kendi geleceklerini, geçmişlerinden farklı bir yörüngede gördükleri ifade edilebilir.

70 yaşını geride bırakan NATO'yu yaşamsal açıdan tehdit eden maliyet hesapları, artık geride bırakılması gereken bir detay olmalıdır. Rusya'nın, Kafkaslarda ve Ukrayna özelinde göstermiş olduğu reaksiyonlar, bu gerçeği ortaya koymaktadır. 2014 Galler Zirvesinde %2'lik hedefin yanında, %20'lik askeri kapasite geliştirme

hedefi de ortaya konmuştur. Fakat bu %20'lik hedef, %2'lik hedef kadar tartışılmamıştır. Son dönemde dünya genelinde yaşanan çatışmalar ve savaşlar, teknolojik araç gerecin yanında muharip askeri gücün önemini de göstermektedir. Savaşta kullanılan araç gereci en sonunda askeri personel kullanmakta ve onların kapasite ve yetenekleri, savaşın sonunu belirlemektedir. Dolayısı ile yeni askeri ekipman alımları ve kapasite geliştirmenin yanında, NATO için askeri personel içinde belirli bir hedef ortaya konabilir. Ayrıca son dönemde Finlandiya ve İsveç'in NATO'ya üye olma talepleri, NATO'nun "beyin ölümünün" gerçekleşmediğinin bir işareti olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

- Alozious, J. (2022). NATO's Two Percent Guideline: A Demand for Military Expenditure Perspective. *Defence and Peace Economics*, 33(4), 475-488.
- Arvanitidis, P., Kollias, C. ve Anastasopoulos, K. (2014). Is There an International Convergence in Defence Burdens? Some Initial Findings. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 20(4), 611-620.
- Birsel, H. (2012). Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı "Madalyonun İki Yüzü", Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, 25:109-124.
- Blum, J. ve Potrafke, N. (2019). Does a Change of Government Influence Compliance with International Agreements? Empirical Evidence for the NATO Two Percent Target, IFO Working Papers, Almanya.
- Clements, B. J., Gupta, S., ve Khamidova, S. (2021). Is Military Spending Converging to a Low Level Across Countries?. *Economic Modelling*, 94, 433-441.
- Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, (2022). Stratejik İttifakın Güçlü Üyesi Türkiye, Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Dünya Bankası, <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS>
- Gezer, M. A. (2022). The Causality Relationship between Military Expenditure and GDP in 12 NATO Member Countries based on Per Capita Values. *Sosyoekonomi*, 30 (52) , 157-181.
- Gül, M. (2015). Kuruluşundan 21. Yüzyıla: 1990'larda NATO'da Devamlılık ve Dönüşüm, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1):247-265.
- Güriş, S., Güriş, B. ve Tıraşoğlu, M. (2017). Do Military Expenditures Converge in NATO countries? Linear and Nonlinear Unit Root Test Evidence. *Theoretical & Applied Economics*, 24(2): 237-248.
- Hou, N. ve Chen, B. (2013). Military Expenditure and Economic Growth in Developing Countries: Evidence From System GMM Estimates. *Defence and Peace Economics*, 24(3), 183-193.
- Konat, G. (2021). Türkiye'de Askeri Harcama Yakınsaması: Fourier Birim Kök Testinden Kanıtlar. *Düzce İktisat Dergisi*, 2(1), 13-23.
- Konat, G., Gökçe, M. ve Kızılkaya, F. (2019). AB Ülkelerinin Yakınsaması: SURADF ve SURKSS Birim Kök Testi. *Ekoist: Journal of Econometrics and Statistics*, (31) , 63-75.
- Lau, C. K. M., Demir, E., ve Bilgin, M. H. (2016). A Nonlinear Model of Military Expenditure Convergence: Evidence from Estar Nonlinear Unit Root Test. *Defence and Peace Economics*, 27(3), 392-403.
- Liu, T. Y., Su, C. W., Tao, R. ve Cong, H. (2019). Better is the Neighbor?. *Defence and Peace Economics*, 30(6), 706-718.
- Lunn, S. ve Williams, N. (2017). NATO Defence Spending: The Irrationality of 2%, European Leadership Network Issue Brief: Defence Spending, European Leadership Network.
- Polat, D. Ş. (2017). NATO ve Rusya Federasyonu'nun Yeni Mücadele Alanı: Karadeniz, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 5: 51-66
- Pothier, F., ve Vershbow, A. (2017). NATO and Trump. Atlantic Council. Disponibel em http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/NATO_and_Trump_web_0523.pdf.
- Saba, C. S., ve Ngepah, N. (2020). Convergence in Military Expenditure and Economic Growth in Africa and its Regional Economic Communities: Evidence From a Club Clustering Algorithm. *Cogent Economics & Finance*, 8(1), 1832344.
- SIPRI, Stockholm International Peace Research Institute, <https://milex.sipri.org/sipri>
- Sızan, B. (2022). Türk-Amerikan İlişkilerinin Kuruluş ve Gelişme Sürecine Bir Bakış (1947-1954), *Anadolu Strateji Dergisi*, 4(1):7-16.
- Techau, J. (2015). The Politics of 2 Percent NATO and the Security Vacuum in Europe, Carnegie Europe, Belçika.
- Ucler, G., ve Bulut, U. (2021). Re-examination of the Convergence in Military Expenditures across NATO Countries: Do Different Approximations in Modeling Structural Breaks Matter?. *Applied Economics Journal*, 28(1), 43-62.
- Yazgan, Ş., Ceylan, R. ve Mollavelioğlu, M. Ş. (2018). Seçilmiş NATO Ülkelerinde Askeri Harcamaların Yakınsaması: Doğrusal Olmayan Birim Kök Testinden Kanıtlar. *Akdeniz İİBF Dergisi*, 18 (37), 118-132.
- Yılancı, V., Eryüzlü, H., ve Hopoğlu, S. (2020). Convergence of Military Burdens in the MENA Region. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 17(66), 41-59.